

ISTORIA

Trecutul istoric al meleagurilor sătmărene este parte integrantă a istoriei multimilinare a poporului român, constituit pe dimensiunile continuității și permanenței civilizației materiale și spirituale de pe teritoriul de astăzi al patriei noastre, ale luptei neconținute pentru libertate și dreptate socială, pentru păstrarea ființei istorice, pentru progres.

Poziția geografică, bogăția solului și subsolului județului Satu Mare au oferit condiții prielnice existenței vieții și activității umane din cele mai vechi timpuri, așa cum o dovedesc numeroase descoperiri arheologice.

Epoca paleolitică este atestată în ținuturile sătmărene prin urme materiale ale omului de tip Neanderthal și *Homo sapiens fossilis* descoperite în bazinul Oaş, la Remetea-Oaş, Boinești, Bicsad, Călinești-Oaş, Turulung ș.a.

Dovezile cele mai vechi ale locuirii și activității umane s-au descoperit în straturile inferioare de la Boinești și Remetea-Oaş, ambele datate în paleoliticul mijlociu (mousterianul). Așezările cercetate pun în lumină faptul că purtătorii culturii paleoliticului mijlociu erau buni cunoscători ai cioplirii pietrei, că foloseau roci vulcanice pentru a crea lame de diferite tipuri, răzuitoare, alte unelte.

Locul mousterianului a fost luat de cultura aurignacică, care la Boinești și Remetea-Oaş se suprapun direct. În această perioadă este creată o gamă de unelte mai variată: nuclee prelungite cu două planuri de lovire, lame retușate, gratoare de diferite tipuri, așchii scurte etc., toate constituind dovezi specifice celei de a doua faze de locuire paleolitică în Oaş.

Un inventar microlitizat (unelte confecționate din silix, cuarțit și obsidian) atribuit culturii gravettianului a fost

identificat în așezările Călinești-Oaș, Turulung-Vii (Dealul Pustiu), precum și la Orașu-Nou, Medieșu Aurit-Vii și Tîrșolt.

Toate așezările paleolitice găsite în zona Oaș sînt plasate pe înălțimi deschise și nu în peșteri.

Epoca neolitică a însemnat în istoria acestor meleaguri o perioadă de mari schimbări în cultura materială și spirituală. În județ cunoaștem urme materiale a trei culturi arheologice aparținînd acestei epoci: Criș, Tisa și Ciumești. Descoperiri reprezentative ale culturii Criș s-au pus în evidență în Codru, la Homorodu de Sus și Homorodu de Mijloc (așezările deschise și aproximativ 20 de figurine de lut).

Din perioada trecerii la epoca bronzului s-au identificat mărturii arheologice la Cehăluț, Pișcolt, Berea, Ciumești, Medieșu Aurit, Unimăt.

Pe meleagurile sătmărene s-au identificat urme arheologice ale culturii epocii bronzului la Berea, Ciumești, Foieni, Sanislău, Pișcolt, Tiream, Potău, Medieșu Aurit, Culciu Mic, Boinaști, Apa, Culciu Mare, Domănești (depozite de bronzuri), Satu Mare, Căuaș, Vetîș (depozite de topoare, piese de bronz, obiecte de podoabă).

Cu sfîrșitul epocii bronzului în istoria teritoriului țării noastre se încheie o epocă de lungă durată, cuprinzînd un mileniu, în care s-au pus bazele formării triburilor traco-geto-dacice.

Civilizația geto-dacă, aflată la începuturile istoriei poporului român, s-a dezvoltat ca o ramură a civilizației tracilor în spațiul carpato-danubiano-pontic, unde aceștia au locuit neîntrerupt într-o societate înfloritoare. Traco-geto-dacii aveau să se afirme pe plan politic și cultural-spiritual de la sfîrșitul mileniului II î.e.n. — începuturile mileniului I î.e.n., ceea ce va determina pe istoricul Herodot să-i caracterizeze ca „cei mai dreپți dintre traci“.

Din acea vreme s-au identificat urme ale populației geto-dacice și pe teritoriul județului Satu Mare. Este vorba de cimitirele cu peste 60 de morminte (secolele VII—VI î.e.n.) descoperite la Sanislău, Ghenci și Dindești.

Societatea daco-getică cunoaște o dezvoltare deosebită în secolul al V-lea î.e.n., în perioada trecerii de la prima

vîrstă a fierului (Hallstatt) la o a doua vîrstă a fierului (Latène) și mai cu seamă în răstimpul generalizării acesteia din urmă. În cea de a doua vîrstă a epocii fierului daco-geții vor veni în contact cu civilizația celtică. Între cele două populații va începe un proces de conviețuire, petrecut în teritorii foarte restrînse în raport cu aria de răspîndire a geto-dacilor, cu precădere în zona de nord-vest a României.

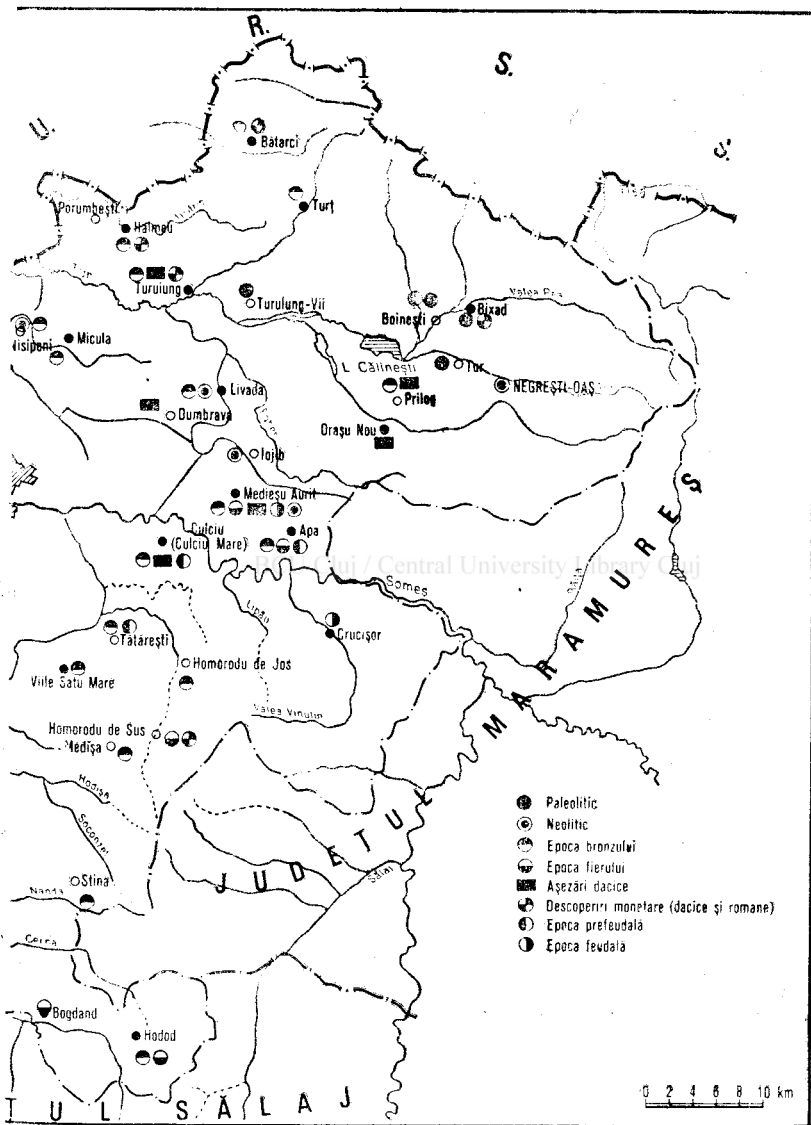
Cultura daco-getică de tip Latène, creată pe o vastă zonă a ariei carpato-dunărene-pontice, s-a manifestat ca una dintre cele mai remarcabile culturi arheologice din afara Imperiului roman. Mărturii arheologice puse în evidență la Ciumești, Andrid, Căuaș, Homoroade, Medieșul Aurit atestă, pentru perioadele secolelor III—II î.e.n., progrese deosebite ale societății dacice din această parte a țării.

Secolul I î.e.n. marchează momentul istoric al unirii geto-dacilor în cadrul unui stat puternic centralizat și independent, sub Burebista. Teritoriul județului Satu Mare a făcut parte din acest stat, așa cum rezultă din descoperiri puse în evidență la Lazuri (în anul 1977), la Carei, Tiream, Hodod, Lelei și Satu Mare.

„Sărbătorim în acest an — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cuvîntarea rostită la adunarea populară a oamenilor muncii din municipiul Satu Mare cu prilejul sărbătoririi unui mileniu de existență, la 3 octombrie 1972 — un mileniu de existență documentară a municipiului, dar istoria acestor localități se pierde în timpuri străvechi. Încă de pe vremea statului dac a lui Burebista, pe teritoriul de astăzi al municipiului exista o localitate înfloritoare“.

La începutul celui de-al doilea veac al erei noastre o bună parte a Daciei lui Decebal este cucerită de către romani. În afara Daciei romane au rămas întregă Moldova, Muntenia și teritoriile din vestul și nord-vestul țării, inclusiv actualul județ Satu Mare, unde au continuat să existe și să se dezvolte fără întrerupere dacii liberi sau dacii mari.

Cele mai importante descoperiri arheologice din această epocă realizate în vestul și nord-vestul României le găsim pe teritoriul județului Satu Mare. Din cele peste 30 de

descoperirilor arheologice.

așezări cunoscute pînă azi, sînt de menționat importantele centre de la Medieșu Aurit (așezare, necropolă, cuptoare de ars ceramică) și Lazuri (așezare, cuptoare de ars ceramică), tezaurul monetar de la Ghirișa, așezările de la Moftinu Mic, Săcășeni, Lucăceni, Culciu Mare, Orașu Nou, — toate dovedind prezența unui viguros trunchi dacic precum și legăturile permanente ale dacilor liberi cu provincia romană Dacia.

Numeroasele descoperiri arheologice argumentează continuitatea și dezvoltarea populației autohtone în spațiul carpato-danubiano-pontic în secolele V—VII e.n., precum și afirmarea și consolidarea poporului român în secolele VII—IX, în ciuda vitregiilor suferite din cauza năvălirilor populațiilor migratoare. Printre descoperirile cele mai importante în ținuturile sătmărene menționăm pe cele de la Lazuri, Dindești, Berea, Ciumești, Ardud, Batarci, Satu Mare, Săcășeni, Culciu Mare, Turulung, Ghenci, Căuș.

Apariția primelor formațiuni politice, a voievodatelor, a marcat o etapă nouă în istoria poporului român. Organizarea vieții economice, sociale și politice în asemenea formațiuni corespunde în timp sfîrșitului perioadei migrațiilor. Teritoriul județului a făcut parte din formațiunea condusă de Menumorut, voievodul român care avea reședința la Biharia (lingă Oradea), iar una din cetățile de apărare era, în secolul X, la Satu Mare (Castrum Zotmar), după cum menționa Cronica lui Anonymus.

Cronica lui Anonymus redă dirza rezistență a voievodului Menomorut în fața expansiunii maghiare în secolul al X-lea. În aceeași cronică se relatează astfel primirea de către Menumorut a soliei regelui maghiar Árpád: „Spuneți lui Árpád, ducele ungarilor, stăpînul vostru, că-i sîntem datori lui ca prieten unui prieten, întru cîte îi sînt lui de trebuință, fiindcă e om străin și duce lipsă de multe. Pămîntul însă ce l-ați cerut bunăvoinței noastre nu i-l vom da niciodată cîtă vreme vom trăi... Nici din dragoste, nici de frică nu-i dăm din pămîntul (nostru) nici o palmă de pămînt.“

Formele tradiționale de organizare se păstrează și în evul mediu ca mijloc de rezistență în fața agresorilor străini, inclusiv după cucerirea Transilvaniei de către

feudalitatea maghiară. Cercetarea arheologică a cetății de pământ de la Crucișor, care se încadrează în secolele XII—XIII, atestă că aceasta este tipică pentru comunitățile locale românești. Aceste forme autohtone de instituționalizare social-politică apar menționate documentar ca „villae olachales” sau „possesio olachales” (sate românești), districtus (districte), sau silva (pădure), terra (țară), în fruntea cărora se mențin cneji și voievozi. Satele românești, existente de secole, încep să fie menționate documentar, din secolul al XII-lea. Districtele românești Arduș (silva Arduș — 1231), Medieș, Oaș, menționate în secolul XIII, își păstrează instituțiile, cu toate că procesul de feudalizare determină preluarea lor de către nobilimea maghiară — cum este cazul districtului Medieș — „de manibus valachorum” (din mâinile românilor). Organizarea comitatensă de la începutul secolului al XIII-lea are drept consecință integrarea formațiunilor social-politice românești din Oaș, Sătmar, Codru și împărțirea lor în noua organizare administrativă a comitatului Ugocei și a Sătmarului — sub conducerea voievozilor români din familia Drăgoșeștilor de Maramureș. Voievozi și cneji români sătmăreni apar menționați documentar de-a lungul timpului, fapt ce semnifică perpetuarea unor realități instituționale românești: voievodul Nicolae de Romad (1296), cneji români din Sătmar, la 1303; Ștefan de Zepheg, din Valea Seacă (Oaș), la 1378; Stephan Băieșul (Banyai), voievod din Bicsad, la 1578; Iacobus Cîrnat (Kolbasz) din Negrești (1572); Michael Popp, voievod din Arduș, la 1769 etc.

Integrînd o realitate istorică în terminologia edificatoare de „țară”, putem exemplifica Țara Oașului (după cum în alte părți există Țara Maramureșului, Țara Birsei, Țara Loviștei etc.) ca o dovadă peremptorie privind natura originală a organizațiilor și instituțiilor românești tradiționale, puterea și trăinicia lor. Pe lângă argumentul de ordin instituțional privind permanența și continuitatea structurilor socio-istorice românești, argumentul de ordin demografic vădește, de asemenea, o realitate istorică românească preponderentă. Astfel, în contextul secolului al XVI-lea, conform unor statistici datate în cadrul acțiunilor prozelitismului calvin, din 158 de sate din comi-

tatul Satu Mare, 101 sate erau românești (65%) și 57 sate erau maghiare (35%).

De-a lungul secolelor, începînd cu cel de-al doilea mileniu al erei noastre, lupta împotriva exploatării, pentru dreptate socială s-a împletit cu lupta pentru libertate și independență împotriva dominației străine. Conviețuind și muncind împreună, populațiile de alte naționalități care s-au așezat în timp pe teritoriul țării au făurit, alături de poporul român, bunuri materiale și spirituale durabile.

Principalele populații de alte naționalități stabilite pe plaiurile sătmărene au fost: maghiarii — începînd cu secolele XI—XII; germanii, colonizați în Satu Mare („hospites teutonici“), începînd cu secolele XI—XIII; coloniștii șvabi, începînd cu anul 1712 și slovaci, în secolele XVIII—XIX.

„Dealtfel în luptele împotriva asupritorilor de orice fel nu o dată, românii, maghiarii, germanii de pe aceste meleaguri — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea la marea adunare populară de la Satu Mare, din 22 octombrie 1976 — au luptat împreună, continuînd în mod minunat tradițiile înaintașilor, ale dacilor liberi care niciodată nu au vrut să fie sub dominație străină și au luptat întotdeauna pentru a fi oameni liberi, care să-și hotărască ei înșiși dezvoltarea“.

Așa cum se știe, în evul mediu, principala forță revoluționară a constituit-o țărănimea, a cărei luptă socială a evoluat de la forme simple la forme complexe, pe măsura creșterii gradului de exploatare. Sînt menționate și pentru județul Satu Mare frecvente plecări de pe moșii — „fuga“. În 1380 s-au răscolat peste 2 000 de țărani aserviți — români și maghiari — din aproximativ 20 de sate din jurul orașului Satu Mare. Mai tîrziu, la 1437, au existat forme locale ale răscoalei de la Bobilna, în fruntea răsculaților români și maghiari din zona sătmăreană fiind judele sătesc Martin și meșteșugarul Valentin. Frămîntări mai puternice și mai bine organizate s-au semnalat, în anul 1514, în timpul războiului țărănesc condus de Gheorghe Doja, cînd răsculații români și maghiari de sub conducerea lui Laurențiu Meszaroș ocupă mai multe tîrguri și orașe din Satu Mare și Bihor. Sfirșitul secolului

al XVII-lea și începutul celui următor sînt marcate, de asemenea, de mari zguduiri sociale.

În întreg evul mediu cetatea și orașul Satu Mare au jucat un rol important politic și militar în luptele împotriva imperiilor otoman și habsburgic, cît și în strîngerea relațiilor dintre cele trei țări române, în efortul de apărare comună împotriva asupritorilor.

De-a lungul unui secol (mijlocul veacului al XVI-lea — mijlocul veacului al XVII-lea), documentele vremii menționează prezența pe meleagurile sătmărene a zece domni și voievozi ai Moldovei și Țării Românești sau претенdenți la tronul țărilor române, dintre care amintim pe Alexandru Lăpușneanu, Pătrașcu cel Bun, Mihai Viteazul, Radu Șerban, Gavril Movilă, Gheorghe Ștefan, Constantin Șerban, Mihnea al III-lea ș.a.

Pe lîngă interesele de ordin politic, între care un loc important îl ocupă alianțele antiotomane dintre Transilvania, Țara Românească, Moldova și, uneori, Imperiul habsburgic (în 1610 la Tășnad este preconizat un „Congres“ pentru realizarea unei confederații antiotomane între Țara Românească, Moldova și Imperiul habsburgic), semnalăm și acte de ospitalitate și ajutor ale autorităților sătmărene: mulți domni și voievozi găseau aici primire și adăpost. În acest sens este semnificativ faptul că unul din ei, Ștefan Mizgă, pretendent la tronul Moldovei, cere o moșie lîngă cetatea Arduș, unde „trăiesc români de limba și religia sa“. Momentul istoric reprezentat de faptele și personalitatea lui Mihai Viteazul ocupă un loc deosebit și în istoria meleagurilor sătmărene. În vara anului 1601, înaintea bătăliei de la Gurăslău, Mihai Viteazul își așază tabăra la Moftin, unde stă timp de 25 zile, timp în care își unește oștile cu cele ale generalului Basta. Mulți țărani iobagi români și maghiari din părțile sătmărene se înrolează în armata voievodului român. De asemenea, trebuie menționat faptul că la curtea domnească a lui Mihai Viteazul se afla, în calitate de secretar, în perioada 1599—1600, sătmăreanul Ioan Darahi, ale cărui rapoarte sînt izvoare istorice de o deosebită importanță în configurarea faptelor de arme ale viteazului domn. Între 1703 și 1711, sub steagul lui Francisc Rakoczi al II-lea se ridică la luptă populația de diferite naționalități, în primul rînd

țărănimea, interesată în eliberarea socială și națională. În părțile sătmărene în fruntea țărănimii răsculate se află mișcarea de haiduci a lui Gligor Pinte, zis Pinte Viteazul. După compromisul încheiat cu marea nobilime sub numele de Pacea de la Satu Mare (27—28 aprilie 1711), lupta țărănimii, a maselor populare sătmărene — români, maghiari, germani — va continua în această zonă de-a lungul întregului secol al XVIII-lea.

La jumătatea secolului al XVIII-lea, în condițiile destrămării feudalismului, lupta pentru libertate și dreptate socială, pentru scuturarea jugului străin, se amplifică. În această perioadă este important de relevat ecoul puternic al răscoalei conduse de Horea, Cloșca și Crișan din 1784, menționat în documentele despre răzvrătiri și adeziuni ale țăranilor români, maghiari și germani în localitățile Arduș, Beltiug, Socond, Sii etc. din județul Satu Mare.

Dezvoltarea istorică de la sfârșitul secolului XVIII și prima jumătate a secolului al XIX-lea a determinat modificări esențiale în structurile economice și sociale ale societății de pe teritoriul patriei noastre pe calea dezvoltării relațiilor de producție capitaliste. În acest cadru lupta pentru libertate socială și națională primește noi valențe prin apariția noilor forțe sociale: burghezia și proletariatul.

Epoca modernă, marcată de revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, cunoaște o puternică intensificare a luptelor sociale și naționale. La sfârșitul secolului al XVIII-lea în Transilvania se dezvoltă amplu lupta românilor pentru drepturi naționale, care ia formele mișcării celor trei Supplex-uri caracterizată, de asemenea, de o intensă activitate de emancipare națională prin cultură. Un aport substanțial la promovarea culturii și învățămîntului românesc din județul Satu Mare au adus Grigore Maior din Sărăuad — dascălul corifeilor Școlii Ardelene — precum și eruditul sătmărean Moise Sora Novac din Hurezu Mare, care, în articolele ca și în scrierile sale mai însemnate — cum sînt „Istoriința despre începutul Românilor“ din 1849 și „Programul în 9 puncte“ din 1860, în care cere introducerea, în administrația satelor românești, a limbii române — pledează, cu argumente de ordin istoric, cauza libertăților naționale ale românilor. În prime-

le decenii ale secolului al XIX-lea criza relațiilor feudale îmbracă pregnant forma nemulțumirilor țărănimii române și maghiare de a presta obligațiile feudale, în acest sens fiind menționate, în jurul anului 1831, mișcări țărănești în satele Giorocuta, Petea ș.a.

Revoluția burghezo-democratică de la 1848, prin programul său în care erau cuprinse idealurile de libertate socială, neatîrnare și unitate națională a avut un caracter unitar în toate cele trei țări române.

Revoluția română de la 1848 a reprezentat ridicarea pe o treaptă nouă a mișcării de eliberare socială și națională a poporului român. În timpul revoluției de la 1848 s-au semnalat mișcări țărănești într-o seamă de așezări sătmărene, între care: Păulești, Lipău, Valea Vinului, Oar, Ardud, Resighea, Vezendiu, Dindești, Curtuișeni, Porțița, Hodod, Andrid.

La adunarea din 3—15 mai 1848 de la Blaj. participă mulți români sătmăreni, dintre care amintim pe Ioan Pop Suduranul (din Sudurău). Din închisoarea comitatului Carei, cărturarul și revoluționarul Moise Sora Novac scrie, la 16 mai 1848, lui Gheorghe Barițiu, că alături de el se află în detenție 327 de țărani români și maghiari pentru vina de a fi purces la „recuprinderea“ unor pămînturi aparținînd nobilimii dimprejur. O pagină memorabilă se înscrie prin acțiunile de la Medieșu Aurit și Românești, unde țărani au refuzat să-și îndeplinească obligațiile către nobili și să conscrie la gărzile naționale ale nobilimii maghiare. Autoritățile intentează procese unui număr de 60 de țărani, doi dintre răsculați — Zima Ștefan și Dumitru Zob — fiind condamnați la moarte. La începutul lunii noiembrie a aceluiași an se înregistrează noi mișcări țărănești pe o vastă arie geografică (Sătmar, Maramureș, Chioar, Țara Oașului) cu participarea comună la lupta antifeudală a populației de naționalitate română, maghiară și germană.

În deceniile care au urmat, lupta pentru emanciparea națională a românilor cunoaște noi valențe în ținutul sătmărean, ea avînd în frunte cărturari de seamă ca Petru Bran, dr. Vasile Lucaciu, Ioane Marcu. Actul Unirii Moldovei și Țării Românești, la 1859, s-a bucurat de larg ecou și în ținuturile sătmărene. Interesant de menționat

este de pildă faptul că vestea actului Unirii de la 24 ianuarie 1859 a fost transmisă, și pe cale particulară, de un martor ocular, emigrantul revoluționar maghiar Sarizer Kani-Pal, care relatează, în scrisoarea adresată sătmăreanului Ștefan Irinyi din satul Irina, despre entuziasta alegere a lui Cuza Vodă la București.

Așa cum s-a mai relevat, conștiința apartenenței la matca istoriei românești a constituit o dimensiune esențială a trecutului meleagurilor sătmărene. Astfel, la actul Pronunciamentului de la Blaj, din 1868, îndreptat împotriva unirii Transilvaniei cu Ungaria, masele populare sătmărene aderă ferm, relevabile în acest sens fiind adresele de adeziune ale „Comitetului inteligenței române“ din Satu Mare. În același context al integrării meleagurilor sătmărene în cadrul evenimentelor majore ale istoriei noastre au o mare semnificație acțiunile sătmărenilor de adeziune și sprijin față de războiul pentru neatîrnare din 1877—1878. Documentele vremii menționează pe larg descrierile de ajutorare materială pentru armata română, organizate, împotriva opreliștilor puse de aparatul represiv al stăpînirii austro-ungare, la Satu Mare, Sătmărel, Birsăul de Sus, Babța ș.a. Medicul ofițer Andrei Pop din Tîrșolț s-a înrolat în campaniile din sudul Dunării și mulți alți temerari reprezentanți ai meleagurilor sătmărene au trecut pe ascuns Carpații pentru a participa la luptele care au consfințit, prin jertfe de sînge, dobîndirea independenței de stat a României. Lupta națională a românilor sătmăreni a fost conectată în mod organic la mișcarea națională din întreaga Transilvanie, ea avînd audiență în vechiul regat al României. Acest aspect este evidențiat, printre altele, de corespondența și legăturile pe care le-au avut sătmărenii Ioane Marcu și Vasile Lucaciu cu personalitățile politice din România: D. A. Sturdza, Ion Brătianu, Titu Maiorescu.

Dezideratul realizării libertății și unității naționale a românilor din Transilvania a căpătat o mare acuitate la sfîrșitul secolului al XIX-lea, o expresie deosebit de concludentă fiind în acest sens mișcarea memorandistă de la 1892—1894. Memorandumul românilor din Transilvania a fost redactat de dr. Vasile Lucaciu, ilustru fiu al meleagurilor sătmărene, militant strălucit al luptei pen-

tru emanciparea politică și națională a românilor. Alături de dr. Vasile Lucaciu, de pe meleagurile sătmărene se încadrează alte 24 persoane în delegația, care trebuia să prezinte Memorandumul împăratului habsburgic, dintre care menționăm pe Gavril Lazăr de Purcăreți și Ioan Gallu.

Mișcarea culturală a românilor sătmăreni s-a constituit ca o formă importantă a luptei pentru unitate și libertate națională în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În acest sens trebuie menționat rolul „Societății de lectură” din Satu Mare, condusă de profesorul Petru Bran, precum și al „Societății de lectură” de la gimnaziul din Carei, înființată în anul 1874. De asemenea, trebuie remarcat faptul că prima adunare generală a „Societății pentru fond de teatru român din Ardeal” are loc la Satu Mare în 1—2 mai 1872. Un moment deosebit de important pe linia emancipării culturale și naționale a românilor sătmăreni este consemnat de înființarea în anul 1898 a Despărțămintului Sătmar-Ugocea al „Astrei” în cadrul căruia un rol important l-au avut fruntașii mișcării naționale de pe meleagurile sătmărene: dr. Vasile Lucaciu, Alexandru Ștețiu, Gavril Lazăr de Purcăreți etc.

În secolul al XIX-lea s-au produs mutații structurale ale societății românești, inclusiv în Transilvania, prin cristalizarea relațiilor capitaliste. Satu Mare, care era un puternic centru al breslelor (13 bresle în secolele XVI—XVII) cu 1 075 meșteșugari la sfârșitul secolului al XVIII-lea, cunoaște procesul trecerii de la producția meșteșugărească de breaslă la producția industrială. În a doua jumătate a secolului XIX are loc un intens proces al organizării de clasă a proletariatului. Iau ființă aici organizații muncitorești ca: Asociația tăbăcarilor (1873), Asociația muncitorilor din comerț (1884), Asociația tinerilor meseriași (1887), Cercul de lectură al micilor meseriași (1892). Documentele vremii indică faptul că în jurul anilor 1852—1853 existau la Satu Mare propagandiști ai ideilor socialiste și revoluționare față de care autoritățile iau măsuri, cum ar fi supravegherea răspîndirii tipăriturilor cu caracter socialist și urmărirea calfelor care promovau ideile socialiste.

Un moment important îl constituie întemeierea, în 1890,

a organizației locale social-democrate, constituită pe platforma ideologică a socialismului științific și care își propunea ca program de acțiune: înlăturarea proprietății capitaliste, lupta împotriva exploatării, drept de vot universal ș.a. Tot acum are loc începutul unei mișcări „agrarsocialiste“, caracterizate printr-o activitate agitatorică socialistă în rîndurile zilierilor și argaților, cu scopul de a-i atrage în partidul socialist și în lupta pentru vot universal. În 1888 se manifestă o vie influență a răscoalelor țărănești din România, iar autoritățile locale sînt solicitate de către Ministerul de Interne al Ungariei să ia măsuri pentru prevenirea răspîndirii „răzvrătirii cu tendințe comuniste din regatul român vecin“. Se răspîndesc în lumea satelor publicații de propagandă socialistă. În 1898 au fost găsite în satele transilvănene — între care și Pișcari din județul Satu Mare — broșurile socialiste: „Vin socialității“ și „Cum se dezvoltă socialismul“.

Accentuarea tot mai puternică a contradicțiilor de clasă este ilustrată, între altele, de intensificarea luptelor greviste. Între anii 1901—1903 au loc greve ale muncitorilor sătmăreni de la căile ferate și moara cu aburi, care revendică îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață. Între anii 1905—1907 se produc, de asemenea, greve la care participă aproape 2 000 de muncitori. Paralel se desfășoară mișcări ale țărănimii române și maghiare din ținuturile sătmărene — așa numite „greve de seceriș“: — în 1906 la Doba, Ardud, Resighea și în alte opt localități, iar în 1907 o puternică grevă la Bervenii.

După anul 1910 se afirmă tot mai mult lupta politică a proletariatului alături de revendicările de ordin economic. Un important program de revendicări politice și economice cunoaște greva și demonstrația din 23—24 mai 1912 de la Satu Mare, la care participă întreg proletariatul local. În această perioadă sînt de semnalat progresele care se realizează în organizarea politică a muncitorimii sătmărene. La 15 noiembrie 1903 s-a constituit Comitetul județean Satu Mare al Partidului Social-Democrat, avînd ca președinte pe Teodor Martin, iar ca secretar pe Mihai Bojan. Mișcarea socialistă din Transilvania are ca activist de seamă pe sătmăreanul Gheorghe Nistor, secretar al Uniunii Muncitorilor Agricoli.

Odată cu declanșarea primului război mondial, pe fondul concentrărilor masive pentru front, al militarizării întreprinderilor și înrăutățirii situației economice a maselor populare, mișcarea revoluționară și democratică este influențată puternic de luptele de eliberare națională a popoarelor asuprite din Imperiul austro-ungar.

La sfârșitul primului război mondial, în condițiile destrămării Imperiului habsburgic sub loviturile luptei de eliberare națională a popoarelor asuprite, poporul român din Transilvania își intensifică lupta de eliberare națională și trece la pregătirea actului care trebuia să consfințească dorința seculară: unirea. Îndreptate împotriva exploatării, mișcările național-revoluționare ale românilor loveau cu putere în administrația austro-ungară. În toamna anului 1918 asemenea mișcări și acțiuni cuprind pe locuitorii satelor Chilioara, Boghiș, Hodod și ai majorității așezărilor din jurul Careiului. La începutul lunii noiembrie, la chemarea Consiliului Național Român, consiliile naționale locale și gărzile naționale au preluat administrația comunelor, orașelor, plășilor. S-au remarcat în mod deosebit consiliile naționale din Vezendiu, Livada, Bicsad, Moftinu Mic, Rătești, Apa, Pomi, Valea Vinului, Crucișor, Pișcari. În comunele în care alături de români conviețuiau maghiari și germani (de pildă la Livada, Moftinu Mic, Rătești) consiliile și gărzile naționale locale aveau în componența lor reprezentanți ai acestor naționalități. Atmosfera de vibrant entuziasm general caracteristic acestor evenimente istorice este elocvent redată de izvoarele documentare care subliniază că la adunarea populară din orașul Carei, prilejuită de constituirea consiliului național al plășii, „s-a votat cea mai frumoasă acțiune: lepădarea jugului străin și unirea cu patria-mamă, a răsunat „Deșteaptă-te române“ slobozit din sute de piepturi de oțel în care a reînviat flacăra libertății“.

La 1 decembrie 1918 se realizează astfel un ideal istoric fundamental, acela al desăvârșirii unității naționale a românilor în granițele unui stat unitar, independent, suveran. La Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, erau prezenți aproximativ 60 de deputați care reprezentau oficial județul Satu Mare, precum

și sute de oameni din Oaș, din jurul Careiului și Tășnadului.

Epoca contemporană reprezintă și pentru meleagurile sătmărene un capitol de istorie deosebit de important, deschis odată cu desăvârșirea unității naționale a României, la 1918.

În condițiile create de Unirea de la 1918, județul Satu Mare va cunoaște în perioada interbelică un progres evident în domeniile vieții economice și social-culturale. În industrie apar întreprinderi noi sau se dezvoltă cele vechi, făcînd trecerea de la producția de atelier la cea de fabrică: fabrica de vagoane UNIO, o turnătorie de fier, o fabrică de mașini, rafinăria „Freund“, fabrica „Princz“, Întreprinderea textilă Ardeleana etc. Comerțul, comparativ cu perioada dinainte de Unire, a cunoscut o dezvoltare semnificativă. Astfel în anul 1939, existau 2 392 firme comerciale, care dețineau rețeaua comercială internă, avînd totodată un rol deosebit în controlul și stimularea comerțului exterior, mai ales după Unirea de la 1 Decembrie 1918, cînd Satu Mare a devenit un oraș de frontieră, așezat lîngă una din principalele artere de comunicație, care făcea legătura cu centrele comerciale din apus, linia București—Halmeu—Praga—Berlin. A crescut numărul băncilor, astfel încît în 1930 existau în județ 33 de bănci cu un capital de 109 801 000 lei.

Ramura dominantă a economiei județului rămîne însă agricultura, care începe să cunoască o dezvoltare mai importantă după reforma agrară din 1921, în urma căreia au fost împrăștiți un număr de 20 245 țărani români, maghiari, germani cu 34 395 ha de pămînt. Reforma agrară a determinat creșterea suprafețelor cultivabile și în același timp sporirea producției agricole. Astfel producția medie de grîu la hectar a ajuns în 1939 la 1 359 kg față de 900 kg cît a fost înainte de 1918. În domeniul zootehnic trebuie remarcat faptul că la Odoreu era cea mai modernă fermă din țară privind creșterea animalelor, iar la Ardud cea mai mare crescătorie de oi Karakul din țară.

În domeniul vieții social-culturale s-au făcut, de asemenea, progrese semnificative. Astfel, s-a îmbunătățit asistența sanitară: în perioada 1919—1940 numărul așezămintelor spitalicești a crescut de la 3 la 10, iar al perso-

nalului sanitar cu calificare medie de la 5 la 100. În sectorul învățămînt, trebuie remarcată în primul rînd creșterea numărului elevilor între 7—16 ani de la 34 850 cîți erau în 1920 la 50 849 în anul 1940. Între anii 1921—1940 s-au construit în județul Satu Mare 124 de școli și grădinițe de copii.

Perioada anilor 1918—1921 corespunde unui avînt revoluționar fără precedent, care a culminat cu acțiuni revoluționare de mare amploare, cuprinzînd practic întregul proletariat. Pe acest fond al luptelor de clasă are loc radicalizarea politică și călirea revoluționară a proletariatului, care s-a materializat în crearea, la 8 mai 1921, a Partidului Comunist Român, partidul revoluționar al clasei muncitoare din România.

În județul Satu Mare, perioada de avînt revoluționar este marcată de consolidarea și refacerea organizațiilor socialiste, precum și de reorganizarea vieții sindicale. Acum iau ființă organizații locale ale P.S.D. — la Carei, Orașu Nou, Negrești-Oaș. Între obiectivele prioritare de luptă ale muncitorimii se aflau: îmbunătățirea condițiilor de muncă, acțiuni împotriva stării de asediu, a cenzurii etc. Avîntul revoluționar la Satu Mare culminează cu greva generală declanșată în dimineața zilei de 21 octombrie 1920 și care a cuprins: Atelierele C.F.R., Fabrica de cărămizi, Fabrica „Princz“, Fabrica de piine, Atelierele de croitorie, de cizmărie etc. În adunările organizațiilor locale socialiste de la Satu Mare, Carei, Ardud, Negrești-Oaș din toamna anului 1920 se optează cu fermitate pentru transformarea partidului socialist în partid comunist.

La Congresul de făurire a Partidului Comunist Român (București, mai 1921), organizațiile socialiste din Satu Mare au fost reprezentate de George Rus, care a avut mandat de a vota fără rezerve transformarea partidului socialist în partid comunist. Foarte curînd s-au constituit celule ale Partidului Comunist Român la Satu Mare, Carei, Ardud, Bixad, Halmeu. În 1924 a fost constituită o celulă a U.T.C. la Regimentul 87 infanterie din Satu Mare, iar în scurt timp organizații ale tineretului comunist au apărut în localitățile Carei, Orașu Nou, Tășnad etc.

Crearea organizațiilor P.C.R. a însemnat și în județul Satu Mare începutul unei etape superioare în mișcarea

muncitorească și de tineret. După scoaterea în afara legii a P.C.R. și U.T.C., în 1924, organizațiile locale din județul Satu Mare au continuat să desfășoare o activitate revoluționară de masă, atât în cadrul muncii ilegale, cât și folosind mijloace politice legale. În 1924, autoritățile locale au intensificat măsurile represive împotriva P.C.R. și a mișcării revoluționare sătmărene. În luna februarie 1924, siguranța a „descoperit” în orașul Satu Mare „un complot comunist”. S-au desfășurat percheziții în locuințele mai multor muncitori și la sediul local al Sindicatelor, în urma cărora s-au confiscat cărți care conțineau idei comuniste. În luna noiembrie 1925, în urma unor noi percheziții efectuate în oraș, a fost confiscată o mare cantitate de material propagandistic litografiat în limba română și maghiară, printre care menționăm publicațiile: *Tinărul leninist*, *Strategia și tactica leninistă*, *Celula de fabrică* etc. Se constată, așadar, la Satu Mare o puternică activitate de propagandă comunistă în condițiile ilegale, paralel cu intensificarea conflictelor de muncă dintre muncitori și patroni și a mișcărilor revendicative cu caracter economic (la fabrica „Princz”, la UNIO, la Întreprinderea de tâmplărie din Satu Mare ș.a.). În condițiile ilegalității, organizația sătmăreană comunistă a recurs la mijloace politice legale pentru a-și desfășura activitatea. Un exemplu în acest sens îl constituie popularizarea programului partidului comunist în alegerile din 1926, prin intermediul secțiunii locale a Blocului Muncitoresc-Țărănesc.

Criza economică din anii 1929—1933 a determinat ascuțirea la maximum a contradicțiilor de clasă, un nou avânt al luptei revoluționare a proletariatului împotriva intensificării exploatării, a concedierilor în masă. La uzina UNIO, de pildă, s-a procedat la o reducere cu 25—30% a personalului muncitor, iar în iarna anilor 1928—1929 la o masivă concediere. În cursul anului 1929 au avut loc 317 conflicte de muncă, din care 124 greve, cea mai puternică fiind în citadela muncitorească UNIO, în perioada iulie-august.

Aplicînd în viață indicațiile Congresului al V-lea al P.C.R. din anul 1931, organizațiile locale din județ pun accent atât pe organizarea mai bună a mișcărilor greviste cât și pe desfășurarea largă a acțiunii pentru asigu-

rarea de alianțe politice, de atragere a majorității muncitorimii spre realizarea frontului unic de jos. În acest spirit se desfășoară manifestările de adeziune și solidaritate ale muncitorilor din stațiile C.F.R. Satu Mare și Ferăstrău, la 26 februarie 1933, în sprijinul marilor greve ale muncitorilor ceferiști și petroliști. Militanților comuniști și revoluționari de pe meleagurile sătmărene li s-au intentat de către autorități numeroase procese. Astfel de procese au avut loc în februarie și octombrie 1930, octombrie 1931, aprilie 1933, mai 1933. Aceste procese nu au putut suprima organizația județeană, a cărei activitate s-a dezvoltat și amplificat continuu. Dată fiind poziția geografică a județului, organizația de partid a primit și realizat numeroase însărcinări pentru transmiterea sau preluarea unor materiale de propagandă comunistă, antifascistă, democratică și a unor corespondențe ale partidului nostru comunist cu partide similare din țări vecine. Pentru asemenea acțiuni sînt judecați, de către Consiliul de război al Corpului de Armată IV din Cluj, mai mulți comuniști sătmăreni, dar activitatea organizației locale va continua în același sens, în anii 1936—1939, inclusiv prin asigurarea trecerii peste graniță a numeroși combatanți voluntari pentru apărarea Spaniei republicane.

Creșterea, în deceniul al patrulea, a pericolului fascist a întîmpinat și în județul Satu Mare o vehementă condamnare de masă, o amplă mișcare de apărare a democrației și a independenței naționale. La 24 ianuarie 1936 a avut loc la Satu Mare o puternică manifestare a maselor populare îndreptată împotriva propagandei fasciste și antirevizioniste. În ziua de 1 decembrie 1936 populația orașului Satu Mare și-a exprimat voința fermă, în cadrul unei adunări populare, de a apăra independența și integritatea patriei în fața tendințelor războinice ale statelor fasciste din Europa. Semnificativ este faptul că ambele manifestații populare antifasciste din 1936 au avut loc în zilele înscrise cu litere de aur în istoria patriei noastre, zile în care s-a consfințit realizarea unității naționale a poporului român. La 1 mai 1937, ziarul democrat de limbă maghiară *Szatmár Népszava* a publicat un apel la lupta comună a muncitorilor români și maghiari împotriva fascismului care „împrăștia sămînța dis-

cordiei între muncitori“. Cu puțină vreme înainte, populația și autoritățile orașului Satu Mare găzduiseră, cu simpatie și manifestări de solidaritate, refugiați cehoslovaci, militari și civili (4 660 de persoane), nevoiți să solicite României azil politic în urma cotozirii Cehoslovaciei de către Germania nazistă. Raportul informativ nr. 56 din 31 martie 1939 trimis de prefectul județului Satu Mare către Ministerul de Interne arată că, alături de populație, societățile de Cruce Roșie și armată, autoritățile civile „au asigurat cu largheță aprovizionarea refugiaților cehoslovaci“, fapt care subliniază, o dată mai mult, amploarea la care ajunsese spiritul antifascist și al solidarității internaționale.

Așa cum se știe, odiosul Dictat de la Viena din 30 august 1940 a smuls României partea de nord-vest a Transilvaniei. Starea de spirit profund patriotică a populației, a celor aflați sub arme s-a exprimat din prima clipă prin numeroase manifestări protestatere. Unitatea militară de lângă Carei, spre exemplu, în care își satisfăcea stagiul eroul utecist Filimon Sirbu, a ripostat ferm la apariția trupelor horthyste cotozitoare. Ocupația fascist-hortystă vremelnică a însemnat o perioadă de cruntă asuprire, de teroare, persecuții, de exploatare la maximum a resurselor economice. Date statistice întocmite la 1 ianuarie 1943 arată că după Dictat au părăsit în mod forțat nordul Transilvaniei aproape 200 000 de români, din care peste 16 000 erau din județul Satu Mare. Pierderile materiale pricinuite de dominația hortystă au fost evaluate, numai în sectorul agricol, la 60 miliarde lei. Mii de bărbați au fost smulși din sânul familiei și încadrați în detașamentele de muncă forțată din spatele frontului hitlerist. Actele de terorism ale trupelor de ocupație și ale bandelor hortyste au determinat crime oribile, maltratări și schingiuir în comunele Căpleni, Doba, Medieșu Aurit, Stîna, Halmeu, Odoreu, Micula etc.

În aceste condiții, deosebit de grele, activitatea comunistă din părțile sătmărene a fost reorganizată conform indicațiilor C.C. al P.C.R., integrându-se în circumscripția Criș. Lupta împotriva ocupației horthyste și a războiului hitlerist a devenit obiectiv prioritar al acțiunii comunistilor și antifasciștilor sătmăreni. Împotriva hitlerismu-

lui și a războiului fascist a demonstrat muncitorimea sătmăreană la 1 Mai 1943. Refuzul de a răspunde la mobilizările instituite de autoritățile horthyste s-a amplificat treptat. În zona Oaș, cei mobilizați s-au refugiat în munți și au luptat ca partizani, întărind mișcarea de rezistență antifascistă. Represaliile autorităților au căpătat o arie și o intensitate crescândă între 5—26 mai 1943, când tribunalul militar din Satu Mare a judecat comuniști din Sălaj, Bihor, Satu Mare. În vara anului 1944 au fost împușcați la marginea comunei Apa 12 tineri care refuzaseră să se supună ordinului de încorporare, iar în Oaș alți 8 tineri.

Victoria revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din August 1944 a deschis o eră nouă în istoria poporului român — era unor transformări democratice, revoluționare, a realizării deplinei independențe și suveranități naționale, a făuririi unei vieți noi.

Ecourile acestui uriaș act istoric s-au convertit pe plaiurile sătmărene în intensificarea spiritului și acțiunilor antifasciste, iar mai târziu în participarea de masă la sprijinirea operațiunilor militare de eliberare. Împotriva dușmanului fascisto-horthyst în retragere s-a acționat prin acte de sabotaj, dezinformări, dezertări din coloanele de atelaje rechiziționate pentru transportul munițiilor, precum și prin informări date cercetașilor români de către populația civilă asupra dispozitivului inamic. Astfel, locuitorii satului Cehal dinamitează un depozit de muniții horthyst, iar cei din satul Ghenci deconspiră existența unui grup de mitraliori în turnul bisericii. Șapte cetățeni din Tătărăști și elevul Vasile Mic din Viile Satu Mare plătesc cu jertfa vieții inducerea în eroare a inamicului privind situația pozițiilor eliberatorilor. Și în aceste împrejurări se constată faptul că aria de rezistență antifascistă cuprindea localități cu populația aparținând și naționalităților maghiară și germană.

Operațiunile militare desfășurate în cursul lunii octombrie 1944 pentru eliberarea teritoriului județului Satu Mare au fost duse de către Corpul 2 și Corpul 6 ale Armatei IV române, respectiv diviziile 3, 8, 11, 18, 21 infanterie, 1 și 8 cavalerie, în colaborare cu unitățile diviziei 133 „Smolensk” sovietice, sprijinite deosebit de activ

de către populația locală. În amiaza zilei de 25 octombrie 1944 — așa cum nota ziarul *Timpul* — „deasupra ultimelor două cetăți românești din Ardealul de Nord — Careii Mari și Satu Mare — tricolorul nostru filfiiie din nou biruitor“. Cu prețul unor mari sacrificii, județul Satu Mare s-a aliniat cu întregul său potențial aplicării în viață a chemării patriotice a Partidului Comunist: „Totul pentru front, totul pentru victorie“. Îndată după eliberarea teritoriului s-a trecut energic la refacerea obiectivelor economice industriale distruse complet sau grav avariate de inamic în retragere. S-au refăcut în scurt timp: uzina UNIO (care a fost distrusă în întregime), fabrica „Princz“, liniile de cale ferată, 15 fabrici de cherestea ș.a.

Masele muncitoare conduse de comuniști au luat parte activă la înfăptuirea tuturor transformărilor economice, sociale și politice ale revoluției democrat-populare. La orașe și sate s-a procedat la înlocuirea uneltelor fostului regim dictatorial fascisto-horthyst. Muncitorii, activiștii comuniști și ai organizațiilor democratice și progresiste au ajutat țăranii să treacă la împărțirea pământurilor potrivit Decretului de împrumietărire emis de guvernul revoluționar-democrat pentru toți țăranii, fără deosebire de naționalitate, cu prioritate celor care au luptat pe frontul antihitlerist, văduvelor și orfanilor de război, țăranilor săraci și fără pământ. În județ au fost împrumietăriți 16 140 țărani săraci și fără pământ.

S-a depus, totodată, o intensă muncă pentru refacerea și întărirea organizațiilor locale ale P.C.R., pentru organizarea sindicatelor, a organizațiilor Frontului Plugarilor, Uniunii Populare Maghiare, Apărării patriotice, Uniunii Patrioților ș.a. Acțiunile politice în rîndul maselor s-au intensificat și mai mult în preajma alegerilor din anul 1946. În lunile iunie—august ale aceluiași an au fost organizate numeroase adunări populare și întruniri. La Satu Mare o astfel de adunare cuprinde, la 23 august 1946, peste 12 000 de oameni. Vizita la Carei, la 14 octombrie a aceluiași an, a președintelui guvernului revoluționar-democrat dr. Petru Groza prilejuiește un miting cu 25 000 de participanți. Mii de locuitori salută, de asemenea, prezența în Țara Oașului a ministrului justiției Lucrețiu Pătrășcanu. Aceste vizite prilejuiesc exprima-

rea adeziunii maselor populare sătmărene la politica de transformare democratică și revoluționară a țării promovată de P.C.R. În acest climat de puternică efervescentă politică și patriotică a maselor populare, alegerile din 1946 consfințesc și în județul Satu Mare, ca de altfel în întreaga țară, victoria reprezentanților Blocului Partidelor Democratice.

Așa cum se știe, la 30 Decembrie 1947, prin voința maselor populare, monarhia a fost abolită și s-a proclamat Republica Populară Română — act revoluționar întâmpinat cu multă satisfacție și bucurie și în județul Satu Mare.

O importanță covârșitoare pentru făurirea bazei tehnico-materiale a noii orânduiri sociale a avut actul naționalizării, pe cale revoluționară, la 11 iunie 1948, a principalelor mijloace de producție industriale, miniere, bancare, de transport și asigurări. Prin decizia comisiei județene de naționalizare, în județul Satu Mare au fost trecute în proprietatea statului, a poporului muncitor, numeroase întreprinderi, între care: uzina Unio, fabrica „Princz“, fabrica de țiglă și cărămidă, Industria lemnului Bicsad, „Lomaș“, „Someșana“, „Forestiera“, „Beltiug“, „S.A.R.“, industria textilă „Ardeleana“, „Globus“. În fruntea acestor fabrici muncitorii au numit directori din rândul lor, oameni destoinici și merituoși, români, maghiari, germani și de alte naționalități.

Un moment semnificativ pentru modul cum au primit masele populare acest act revoluționar l-a constituit cererea muncitorilor sticlari de la Poiana Codrului, adresată județenei de partid în zilele care au urmat datei de 11 iunie, de a se aproba și naționalizarea întreprinderii lor, care, părăsită de patroni încă în perioada războiului, era gospodărită în colectiv de muncitorii înșiși. Firește, cererea a fost avizată favorabil, iar muncitorii, în frunte cu Dumitru Pop, Florian Sabău și Francisc Mendel (acesta din urmă numit director) au organizat preluarea fabricii în proprietatea poporului. De altfel, sub conducerea organizațiilor de partid, calitatea nouă a muncitorilor, de proprietari și producători, s-a demonstrat prin eforturile organizatorice și de muncă pentru îndeplinirea cu

cinste a primului plan de stat anual (1949), realizat în județul Satu Mare în proporție de 112,2%.

Programul organizării agriculturii pe baze noi, socialiste, elaborat de Plenara C.C. al P.C.R. din martie 1949, a fost, de asemenea, primit cu multă însuflețire în județul Satu Mare.

Constituirea primelor cooperative agricole de producție, în 1949, are loc într-o atmosferă de mare entuziasm și încredere: la 11 iunie la Botiz, la 31 iulie la Berveni, la 29 august la Păulești. Acestea se numără printre primele 46 C.A.P.-uri înființate în țara noastră în anul 1949.

În perioada 1949—1950 are loc constituirea democratică a noilor organe locale ale puterii de stat — sfaturile populare — în competența cărora se va afla organizarea în plan teritorial a profundelor transformări economice, sociale și politice viitoare. Un loc important în activitatea lor ocupă procesul atotcuprinzător al alfabetizării și al formării primelor detașamente de cadre muncitorești și medii tehnice, economice, sanitare și de educație. În toate aceste acțiuni de mare amploare, majoritatea covârșitoare a intelectualității răspunde chemărilor Partidului Comunist Român cu un înalt spirit de patriotism revoluționar.

Anii construirii societății socialiste în țara noastră prezintă perioada celei mai viguroase creații istorice a poporului, devenit stăpîn pe destinele proprii. Partidul Comunist Român s-a dovedit o puternică forță conducătoare, care, pornind de la realitățile țării și sprijinindu-se pe atașamentul și energia constructivă a națiunii, a fundamentat, organizat și condus cu strălucire opera de transformare socialistă a țării. El a situat în centrul politicii sale industrializarea socialistă, ca bază a progresului economic, social și cultural, a ridicării standardului de viață pentru întregul popor, a dezvoltării multilaterale a societății, a asigurării independenței și suveranității naționale. Ca urmare, industria socialistă a cunoscut și în județul Satu Mare un puternic proces de dezvoltare, diversificare și modernizare susținut de un program de investiții amplu. Încă în perioada 1951—1956 s-au înregistrat importante dotări pentru dezvoltarea și profilarea unor capacități de producție în scopul satis-

facerii unor nevoi stringente ale economiei naționale. În această perioadă se inițiază primele dezvoltări la întreprinderile „Solidaritatea“, UNIO, „1 Septembrie“, cât și primele studii privind dezvoltarea de perspectivă a acestor unități în legătură nemijlocită cu valorificarea superioară a resurselor locale de forță de muncă, de materii și materiale. Perioada următoarelor planuri cincinale este mereu mai bogată în roade. Astfel între anii 1956—1960, ca o concretizare a politicii neabătute de industrializare socialistă, se pot menționa realizări semnificative: lărgirea spațiului de producție în toate unitățile industriale, modernizarea și trecerea întreprinderii UNIO la realizarea producției pentru export, construirea a șapte noi obiective industriale, dotarea mării majorității a întreprinderilor cu utilaje și mașini moderne. În decursul celor 3 planuri cincinale (1951—1965) ritmul mediu anual de creștere a producției industriale a județului Satu Mare a fost de 15%. În deceniul 1950—1960 producția industrială a județului a crescut de 4,4 ori. Ca urmare a introducerii tehnicii noi, a optimizărilor aduse în organizarea proceselor de producție, volumul producției industriale din perioada 1960—1965 cunoaște cote ascendente. Astfel valoarea producției industriale globale a crescut de la 1 146 milioane în 1960 la 2 042 milioane în 1965. Totodată au fost date în funcțiune: o nouă hală de tâmplărie la Întreprinderea de prelucrare a lemnului, atelierul de debitare de la UNIO, un nou corp industrial la „Mondiala“, o secție de producție la Întreprinderea textilă „Ardeleana“, o modernă fabrică de produse lactate, s-au refăcut liniile electrice Satu Mare — Carei și Satu Mare — Baia Mare etc. Transformarea socialistă a agriculturii a fost una din sarcinile de mare importanță în activitatea organizațiilor de partid. În județul Satu Mare cooperativizarea agriculturii s-a încheiat la sfârșitul anului 1961. În anul 1962 numărul cooperativelor agricole de producție era de 123, față de 81 cât era în 1955. Rezultate remarcabile se pot menționa în dezvoltarea bazei tehnico-materiale a agriculturii în această perioadă. Astfel în 1965 existau în agricultură 2 000 de tractoare față de 192 cât erau în anul 1950. În perioada cuprinsă între anii 1961—1962 un număr însemnat de coo-

perative agricole de producție au obținut între 2 500—3 500 kg și peste 3 500 kg porumb boabe la hectar. Un loc important în făurirea revoluției și construcției socialiste l-au ocupat înfăptuirile din domeniul vieții spirituale. Astfel s-a lichidat analfabetismul, au fost răspândite în rîndul maselor populare cultura și ideologia socialistă. În acest domeniu se poate remarca: creșterea puternică a rețelei școlare, înființarea Filarmonicii de stat și a Teatrului de Nord din Satu Mare, a peste 160 cămine culturale, activități ale mișcării artistice de masă, care au antrenat mulți cetățeni, valorificarea tradițiilor folclorice din zonele Oaș, Codru, Cimpia Someșeană, aparținînd tuturor oamenilor muncii care trăiesc pe aceste meleaguri: români, maghiari, germani ș.a.

Congresul al IX-lea al P.C.R. a deschis o nouă etapă în dezvoltarea socialistă a țării, etapă cu cele mai bogate realizări și împliniri în istoria patriei noastre. În industria județului Satu Mare existau în anul 1965 30 de unități industriale din care 19 de interes republican, 5 de subordonare locală, 6 unități cooperatiste. Conform hotărîrilor Congresului al IX-lea al P.C.R. au fost elaborate și adoptate și pentru județul Satu Mare programe complexe de acțiune pe linia organizării științifice a producției și a muncii, a întăririi disciplinei în muncă, a reducerii continue a cheltuielilor materiale de producție, pentru sporirea eficienței întregii activități economice.

Pe baza hotărîrilor Conferinței Naționale a P.C.R. din decembrie 1967 și a Plenarei lărgite a C.C. al P.C.R. din 14 februarie 1968 s-a trecut la noua organizare teritorial-administrativă în cadrul căreia a fost creat și județul Satu Mare, cuprinzînd o suprafață de 4 405 km² și avînd 1 municipiu, 3 orașe, 56 comune și 174 sate. Istoricile hotărîri ale Congresului al X-lea a P.C.R. privind trecerea României socialiste la etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, au determinat și în județul Satu Mare mobilizarea tuturor energiilor creatoare a celor ce muncesc pe linia înfăptuirii politicii partidului în domeniul vieții economice, sociale, politice și spirituale. Este demn de remarcat faptul că în întrecerea dintre organizațiile județene de partid pe anul 1971, județul Satu Mare a ocupat locul al V-lea pe țară, privind

industria și construcțiile. În perioada 1971—1975 industria sătmăreană își realizează sarcinile cu 146 de zile mai devreme, situându-se pe al doilea loc pe țară, obținând astfel ordinul „Steaua Republicii Socialiste România” cl. II. Agricultură județului Satu Mare a avut rezultate fără precedent mai ales după anul 1965. Astfel, întreaga agricultură sătmăreană în ultimul deceniu a înregistrat rezultate de prestigiu național, fiind apreciată cu numeroase distincții ale R.S.R.: locul I pe țară și Ordinul Muncii cl. I (1971), diplome de onoare (1972), Ordinul Muncii cl. I. Congresul al XI-lea al P.C.R., moment de însemnătate excepțională în istoria patriei noastre, a generat noi și însemnate succese obținute de oamenii muncii sătmărene puternic mobilizați de viziunea științifică și clarvăzătoare a Programului P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, elaborat la acest congres. Astfel producția globală industrială a județului cunoaște an de an creșteri substanțiale, fiind în 1980 de 1,7 ori mai mare decât în 1975. Această creștere este ilustrată și de faptul că în prezent județul realizează în mai puțin de 100 de zile producția globală industrială din anul 1968. Mutații importante au avut loc în structura industriei prin crearea de noi capacități în ramura constructoare de mașini, ponderea acesteia ajungând la 40,9% în 1978, față de 36,5% în 1975. În cincinalul actual au fost puse în funcțiune noi capacități de producție și s-au efectuat îmbunătățiri la o seamă din cele existente: dezvoltarea fabricii de mobilă I.P.L. (1976), poligonul de prefabricate de la I.J.C. Satu Mare (1976), dezvoltarea fabricii de scaune I.P.L. Satu Mare (1976), Complexul de valorificare a fructelor la I.L.F. (1976), fabrica de lapte praf Carei (1976), dezvoltarea fabricii de ulei „Ardealul” din Carei (1976), dezvoltarea fabricii de mobilă stil Satu Mare (1977), Întreprinderea de in din Supur (1977), dezvoltarea întreprinderii UNIO (1977), Fabrica de conserve din Carei (1978), Fabrica de brânzeturi Satu Mare (1978), dezvoltarea întreprinderii „Mondiala” Satu Mare (1978), dezvoltarea fabricii de bere (1979), Fabrica de tricotaje Negrești-Oaș (1975) etc. În primii ani ai actualului cincinal s-au realizat investiții în valoare de 4,3 miliarde lei,

din care 1,6 miliarde lei pentru industrie, 1,4 miliarde lei pentru agricultură și 0,6 miliarde lei pentru gospodărie comunală. Oamenii muncii sătmăreni angajați în îndeplinirea sarcinilor ce le revin, au demonstrat prin fapte de muncă contribuția lor la edificarea noii orînduiri pe aceste străvechi meleaguri.

Agricultura, ramură de bază a economiei județului, a cunoscut în mod continuu o dezvoltare impetuoasă. Astfel, producția agricolă globală în sectorul socialist în anii 1976—1978 a depășit 4,3 miliarde lei, media acestor ani fiind cu 27,6% mai mare decât nivelul mediu realizat în cincinalul 1971—1975, sporul fiind de 28,5% la I.A.S. și 27,4% la C.A.P. și asociații intercooperatiste. Rezultatele obținute de lucrătorii ogoarelor sătmărene au fost oglindite în distincțiile primite. Astfel în anul 1976 s-a acordat „Meritul agricol“ cl. III-a organizației județene de partid Satu Mare, pentru locul fruntaș ocupat în agricultură în întrecerea socialistă. De asemenea trebuie re-marcate rezultatele obținute de câteva unități agricole fruntașe pe plan național: C.A.P. Petrești — Ordinul „Meritul agricol“ cl. I-a în 1976 și 1977, C.A.P. Foeni — Ordinul „Meritul agricol“ cl. I-a în 1976 și 1977, C.A.P. Cămin — Ordinul „Meritul agricol“ cl. I-a și titlul de Erou al muncii Socialiste în 1976, C.A.P. Urziceni — Ordinul „Meritul agricol“ cl. I-a 1976 și titlul de Erou al muncii socialiste 1977 etc.

S-au înregistrat o serie de mutații calitative și în ceea ce privește nivelul de trai material al oamenilor muncii din județul Satu Mare. Astfel numai în perioada 1975—1980 veniturile provenite din retribuția oamenilor muncii au sporit cu 25%. Sumele încasate de populație din alocațiile de stat pentru copii au crescut cu 11,8 la sută, iar pensiile cu 15,2%. Retribuția medie netă în acest cincinal a crescut cu 35,2%, iar retribuția reală a personalului muncitor a crescut cu 27,8%. Desfacerile de mărfuri prin comerțul socialist în 1979 au sporit cu 99,4% față de 1970, iar ale serviciilor prestate pentru populație cu 20%. Cheltuielile social-culturale ale statului pe un locuitor au crescut de la 2 296 lei în 1975, la 2 658

lei în 1978. În domeniul învățămîntului s-au înregistrat, de asemenea, progrese însemnate. În prezent există în județ 600 de unități școlare, un număr de 106 864 locuitori ai județului fiind cuprinși în diferite unități de învățămînt. Asistența medicală este asigurată de o bogată rețea de unități spitalicești cu 2 258 paturi, 40 de farmacii, 99 dispensare medicale, 8 policlinici. Aceste date sînt doar cîteva puncte de referință ale imaginii privind dezvoltarea economico-socială a județului Satu Mare, în noua istorie socialistă.

Congresul al XII-lea al P.C.R. deschide noi și minunate perspective de dezvoltare economico-socială și pentru județul Satu Mare. Astfel dezvoltarea industriei sătmărene va fi caracterizată în continuare de o dinamică susținută și de adîncirea procesului amplasării teritoriale judicioase a obiectivelor. Ritmul mediu anual de creștere a producției industriale în cincinalul 1981—1985 va fi de 9 la sută, cea mai mare parte a sporului realizat față de cincinalul precedent fiind datorat creșterii productivității muncii. În viitorul cincinal se vor crea și dezvolta unități aparținînd unor noi ramuri ale industriei: metalurgia, mecanica fină și chimia prelucrătoare. Producția globală pe locuitor va crește în județul Satu Mare de la 51 721 lei în 1980 la 72 150 lei în 1985, iar populația ocupată la 1 000 de locuitori va ajunge la 480 persoane față de 452 din anul 1980. Vor fi dezvoltate și modernizate capacități de producție în 18 unități industriale și se vor construi 29 de obiective noi din care 20 vor fi amplasate în afara municipiului Satu Mare. În cincinalul următor în agricultură se va asigura accelerarea procesului de dezvoltare intensivă și de modernizare a producției, pe baza aplicării largi a cuceririlor științei agro-zootehnice înaintate. Producția globală agricolă va spori într-un ritm mediu anual de 4,6% față de actualul cincinal. Se vor investi fonduri în valoare de 2,8 miliarde lei în vederea extinderii și perfecționării bazei tehnico-materiale a acestei ramuri economice. Parcul de mecanizare va crește cu 1 321 tractoare, 75 combine pentru cereale, cu diferite seturi de alte utilaje și mașini cu randament înalt. Rezultatele obținute pînă în prezent

de oamenii muncii sătmăreni în toate domeniile de activitate sînt o garanție sigură a împlinirilor în perspectiva următorilor ani, toate acestea fiind în cele din urmă expresia materializării politicii partidului și statului de ridicare continuă a bunăstării materiale și spirituale a tuturor locuitorilor patriei noastre.

Momente de mare însemnătate în istoria nouă, socialistă a meleagurilor sătmărene constituie vizitele pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., președintele R.S.R., le-a făcut aici: la 8 noiembrie 1965, 13—14 iulie 1969, 16 mai 1970, 21 noiembrie 1970, 3—4 octombrie 1972, 17 octombrie 1974, 22 octombrie 1976, 21 iunie 1978. Aceste vizite au prilejuit manifestarea entuziastă a unității comuniștilor și a tuturor oamenilor muncii sătmăreni — români, maghiari, germani și de alte naționalități — în jurul partidului, a politicii sale interne și externe, a secretarului general al partidului, adeziunea și recunoștința pentru sprijinul nemijlocit acordat dezvoltării dinamice și armonioase a acestor meleaguri, de eminentul conducător al partidului și statului nostru. Aceste vizite au însemnat un amplu și concret dialog de lucru între secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu — care a dat numeroase indicații de maximă importanță pentru dezvoltarea economico-socială a județului Satu Mare — și oamenii muncii sătmăreni. S-a indicat sporirea numărului de unități industriale și dezvoltarea celor existente. Astfel, în baza indicațiilor primite din partea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, s-a construit la Carei o filatură de bumbac, s-a modernizat Fabrica de ulei „Ardealul“, din același oraș, s-au extins capacitățile de producție de la întreprinderile UNIO, „Mondiala“ din Satu Mare, în Negrești-Oaș s-a construit o modernă întreprindere de prelucrare a inului, a cînepii etc. Conform recomandărilor făcute de secretarul general al partidului pentru buna gospodărire a pămîntului s-a elaborat un program complex de valorificare optimă a 15 000 de hectare de terenuri nisipoase din județul Satu Mare. La aceste indicații, oamenii muncii sătmăreni au răspuns prompt cu fapte de muncă, exprimîndu-și astfel întreaga grațitudine față de grija permanentă a

secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru destinele patriei și poporului nostru.

Marile împliniri socialiste ale meleagurilor sătmărene sînt rodul efortului creator al oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate — români, maghiari, germani și de alte naționalități. Această unitate de idealuri a sătmărenilor este expresia concretă a modului de soluționare revoluționară a problemei naționale în țara noastră de către P.C.R. În cuvîntarea rostită cu prilejul vizitei efectuate în județul Satu Mare în 3—4 octombrie 1972, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „**În orice fabrică găsești aici alături de români, maghiari, la fel în orice școală, în orice bloc, în orice magazin. Nimeni nu-i întrebă pe oameni de origine națională. Esențial este cum își îndeplinesc sarcinile, care este poziția lor în munca pentru îndeplinirea politicii partidului. Acesta este criteriul suprem de afirmare a oamenilor!**”

În județul Satu Mare funcționează două Consilii ale oamenilor muncii aparținînd naționalităților maghiară și germană, din care 18 membri fac parte în consiliile respective la nivel național.

Participarea tot mai avîntată și conștientă la creația istoriei contemporane — sub îndrumarea clarvăzătoare a Partidului Comunist Român — a tuturor oamenilor muncii sătmăreni, fără deosebire de naționalitate, constituie chezașia ridicării pe noi trepte de progres și civilizație a acestui strămoșesc și dăruit colț nord-vestic de țară românească, care este județul Satu Mare.